



20

143

MIT KELL

AZ

1848-iki TÖRVÉNYEKEN

VÁLTOZTATNI?

IRTA **13.**

3.

PEST,  
LAUFFER TESTVÉREK BIZOMÁNYA.  
1866.

D<sup>o</sup> BALLAGI GÉZA.

A f. é. marc. 3-ki királyi leirat az 1848-iki törvények némely részeinek megváltoztatását kívánja.

Az országgyűlés felirata nemcsak méltányosnak, hanem a maga részéről is szükségesnek nyilatkoztatja e kívánat teljesítését.

Mert e törvényekben nemcsak olyanok vannak, melyekben a korona saját jogainak korlátozását látja, — hanem olyanok is, melyeket a nemzeti szabadság és haladás szempontjából jobban ki kell fejteni.

Elvitázhatlan az 1848-iki törvények célszerűsége s azok jótékony hatása. E törvények egyrészt elejét vették egy oly, talán bekövetkezendett nemzeti harcnak, melyben saját népünk egyes osztályai egymást emésztették volna azon elkeseredett tusában, melybe a politikailag és társadalmilag elnyomott osztályok kétségbeesése szokott kitörni, midőn a pohár csordultig megtelt, — elejét vették egy belső forradalomnak, mely könnyen bekövetkezhetett volna, s melyben september másodikának divatjaként arisztokratavért szomjazott volna a felbőszült tömeg.

Nincs borzasztóbb forradalom annál, melyben egy nemzet egyes osztályai küzdenek egymás ellen. — Ily forradalom eshetőségét hárítja el az 1848-iki törvényhozás.

Megszüntetve az azelőtt fennállt rangkülönbségek nagy részét, egy tömör testté olvasztá a nemzet összeségét, mely aztán a veszély percében testvéri frigyben egyesült a haza szeretetében.

Mulhatlanul szükségesek voltak e törvények, — villámhárítóul a milliók lelkében készülő zivatar ellen.

De ebből nem következik azoknak abszolút helyessége, nem következik az, hogy bálványnak tekintve azokat, ne nyúlj hozzám virágként ápoljuk.

Az 1848-iki törvényeknek a pillanat veszedelmén túlható jótékony befolyásuk csak akkor biztosítható, ha azokat csupán kiindulási pontnak tekintjük.

Fenn kell tartanunk a bennök kimondott elveket, — de javítanunk azok alkalmazásán.

Mag ez, melyet fává kell nevelnünk, hogy árnyékában megpihenhessünk.

E törvények változtatásának szükségét tehát senki sem tagadhatja.

---

A kir. leirat e megváltoztatás iránti kívánatait előadván, azokat általában avval indokolja, hogy azon törvények „világrendítő viszonyok nyomása alatt keletkezvén, a rögtönzés jellegét viselik magokon.“

Ha e „rögtönzés“ alatt azt értik, hogy e törvények új, eddig ismeretlen eszméket, a nemzet nagy ömegénél addig viszhangra nem talált, általa nem

őhajtott intézményeket, a magyar alkotmány szellemével ellentétben álló elveket érvényesítettek, — ha ezalatt azt értik, hogy e törvények pusztán a modern forradalmak kaptájára ütött rendeletek, melyek, a helyi viszonyok, a nemzet gondolkozásmódja, eszméi s az alkotmány lényegének tekintetbe nem vételével: egy nagyravágyó forradalmár által külföldi mozgalmak pressiója alatt a nemzetre ráerőszkoltattak, s ez által csak a szenvedélyek felháborodása s úgyszólván, a meglepetés pillanatában fogadtattak el, — ha ily értelemben veszik a rögtönzést, akkor e vádra az 1848-iki törvények tartalma a legékesszólóbb felelet.

Nincs szüksége e törvények védelmének hangzatos phrázisokra, — vegyék önök kézhez az említett törvéncikkeket.

Az I. t. c. József nádor emlékének törvénybe iktatása által a nemzetnek iránta táplált háláját fejezi ki, — ez tehát itt szóba nem kerülhet.

Szinte így nem a II. t. c., mely István főhercegnek nádorrá választatásáról szólván, az ilynemű törvények természetéhez képest csak azon concret esetre hozatott.

A III. t. c. a felelős független miniszteri kormányformát foglalja magában. A kormányférfiak felelőssége nem új forradalmi eszme a nemzetek alkotmánytörténetében; s nem volt új Magyarországon sem. Már századok, s a Habsburg-ház trónalépte előtt Ulászló király VI. k. 7. c. kimondá a kormányhivatalnokok felelősségét. Azóta viharos éveket élt a

nemzet, s a III. t. c. csak e felelősséget, mely az időközben keletkezett, s más fél századon át létezett collegiális kormányforma által a gyakorlatban lehetlenné tétetett, akarta biztosítani s határozott alakba önteni. Régi joga volt ez a nemzetnek, mely nem szűnhetett meg jog lenni azért, mert a hatalom visszaélései által el nem ismertetett. — De nem volt új a szó azon értelmében sem, mintha előkészületlenül, a forrongás pillanatában vonatott volna elő a feledésből. Már a negyvenes években a szabadelvű ellenzék, élén b. Eötvössel és Szalayval, — az úgynevezett centralisták, — programjukúl tűzték ki a parlamenti felelős kormányt. Éveken át vitatkozás tárgya volt az a szabadelvű municipalisták úgy, mint a reactio részéről, s már akkor, midőn még az európai békét egy légy dongása sem zavarta, több helytt utasításul adatott az országgyűlési követeknek.

A IV. t. c. az országgyűlés évenkénti tartását Pesten, s annak módját határozza meg. Szükséges következménye volt ez a parlamenti felelős kormánynak, mert midőn a nemzet nagyobb hatalmat adott ministerei kezébe, s fenntartá magának a jogot, őket tetteikért felelősségre vonhatni, — szükségessé vált a kormányzás gyakoribb és szorosabb ellenőrzése is. Nem volt ez új eszme sem, mert már az 184<sup>5</sup>/<sub>4</sub>-iki országgyűlésen kimerítőleg tárgyalatott, és szót emelt mellette még egy Széchenyi is, kit pedig forradalmi tendenciákkal senki sem vádolhat. S nem elenezheti ezt azon uralkodó, ki birodalma másik felé-

ben, a saját teljhatalmával adott alkotmányban, azt önmaga megadta népeinek.

Az V. t. c. a képviselőknek népképviselet alapján választatásáról rendelkezik. Ez ellen csak egy porosz „junkerthum“ szólhat, vagy olyanok, kik ennek herostratusi dicsőségére vágyódnak. S hogy ez nem tekinthető elhamarkodottnak, bizonyítja az, hogy a fejedelem, míg a lajtántúliak számára oktroyált alkotmányba ez elvet maga felvette, az 1848. törvények közül e cikket is már kétszer alkalmazta.

A VI. az 1836-diki 21. t. c. foganatosítását rendeli el, — és amint tudjuk, Kraszna, Közép-Szolnok és Zarándmegyék már tényleg vissza vannak kapcsolva.

A VII. t. c. az erdélyi unióról szól. Százados eszme, mely mindig célja volt a két haza jobbainak, számtalanszor és minden oldalról megvitatva, mindkét fél részéről önkényt elfogadva.

A VIII—XV. t. cikkek, melyekben a pénzügyi s nemzetgazdasági téren végbevitt változtatások foglaltatnak, annyira nem voltak elhamarkodottak, hogy még a bachi absolutismus is szükségesnek látta azoknak, — bár saját iniciatívája általi — végrehajtását: míg a XIV-eket maga a király érvényesíté néhány év előtt a földhitelintézet engedélyezése s keletkezésének segélyezése által.

A XVI. és XVII. t. c., mely a megyék rendezéséről intézkedik, határozottan kimondva, ideiglenes; és csupán oly változásokat foglal magában, me-

lyek a végbement átalakulás folytán elkerülhetetlenebbé váltak. A demokratikus elveken alapuló képviselői rendszer mellett, a hajdani megye, aristokratikus szervezetével, meg nem állhatott.

A XVIII. t. c. a sajtótörvény. Eltörli a megelőző vizsgálatot, s ideiglenes rendeleteket tartalmaz a repressiv rendszer alapján. Régi eszme másutt is, nálunk is, és alkalmazásában oly szigorú, hogy a legconservativebb igényeket is kielégítheti.

A XIX. t. c. a tanszabadságot mondja ki a pesti egyetemnél. Részben ez is már életbe van léptetve.

A XX. t. c. a bevett vallások egyenlőségét állapítja meg. Ez elvet még az absolutismus is követendőnek találta.

A XXI. t. c. a nemzeti szín és címerről szólván, inkább csak külsőségeket érdekel.

A XXII. t. c. a nemzetőrséget állítja fel. Gyors rendszabály, mely, az igaz, váratlanul támadt, — de váratlanul támadt a veszély is, mely azt szükségessé tevő.

A XXIII. t. c., mely a szabad királyi városok rendezését foglalja magában, már 1861-ben egyszer alkalmaztatott. Évtizedeken át küzdött a törvényhozás a szab. kir. városok rendezéséért, s alig volt tárgya országgyűléseinknek, mely többoldalú megvitatás és behatóbb vizsgálat alá jutott, mint ez. S c törvénycikk az 1848-dikiak legtükrösebbjeinek egyike.

A XXIV. t. c. az ennek folytán a községi választásokban felmerült szükségeket igyekszik kielégíteni.

A XXV—XXVII. t. c. a Jászkún-, Hajdú-, Fiumei s Buccari kerületeknek az V. t. c. rendeleteihez képesti rendezését foglalja magában.

A XXVIII. t. c. a nádor mellékhivatalairól szólván, — lényeges új rendeleteket nem tartalmaz, csak a III. t. c. 2. §-éhez képest tesz némi csekély változtatást.

A XXIX. t. c. a közhivatalokról szólván, a III. t. c. következménye.

A XXX. t. c. a ministeriumnak a közlekedési ügyekbeni feladatait tűzi ki.

A XXXI. t. c. a színházak szabadságát korlátolja. Látjuk ezekből, miszerint az 1848-iki törvények részint olyanok, melyek eo ipso csak azon esetre hozattak, — mint az I. és II.

részint olyanok, melyek elavult, aristokratiko-feudalis hazai viszonyainkat a kor követelményeihez képest megváltoztatván, életkérdéseket oldottak meg a nemzetre nézve, — mint a III. IV. V. VIII. IX. XV. XVIII. XX.

részint olyanok, melyek az ezen, elvitázhatlan helyességű elveket magokban foglaló intézkedésekből logikai szűkséggel következtek, — mint a X. XI. XIII. XVI. XVII. XIX. XXIII. XXIV. XXV. XXVI. XXVII. XXVIII. XXIX.

részint olyanok, melyeket ezek folytán a méltányosság parancsolt, — mint a XII.

részint elkerülhetlen nemzetgazdasági intézkedések, a hitel s kereskedelmi forgalom előmozdítására, — mint a XIV. és XXX.

részint régi törvények és százados óhajok megvalósításai, — mint a VI. és VII.

részint külsőségek, s csekélyebb fontosságú rendőri intézkedések, — mint a XXI. és XXXI.

részint a pillanat veszélye ellen teremtett óvszerek, — mint a XXII. és a III. t. c. 2. §-ének azon része, mely István nádor személyét sérthetetlenséggel ruházza fel.

Az ily rögtönzések — nem rögtönzések.

De ha már nem akarunk megválni a „rögtönzés” szótól, — való, miszerint némi rögtönzés jelei e törvényeken észrevehetők.

Rögtönzés, de nem az elvekben, hanem azok alkalmazásában.

Az 1848-iki törvények nem eléggé következetesek az általok felállított elvek gyakorlati kivitelében.

Fogalmazatok, s papírra tételök gyorsan történt, s ez oka azon mulasztásoknak, melyek e törvényeken észrevehetők.

Mulasztott e törvényhozás, midőn a III. t. cikkben „mindazon viszonyokban, melyek e hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklik”, — csupán egy, a király személye mellé rendelt minister által érvényesíté befolyását.

Mulasztott, midőn a X. t. c. meghozatalakor fenn hagyta a híbéri terhek egy részét, a királyi kisebb haszonvételeket.

Mulasztott, midőn a XIX. t. cikkben az egye-

temről intézkedvén, azt nem emelte valódi tudományos intézetté, hanem meghagyta felekezeti iskolának.

Mulasztott, midőn a XX. t. cikkben a vallás-egyenlőséget kimondván, azt csak a bevett vallásokra szorítá.

Mulasztott, midőn az V. t. c. meghozatalakor a zsidókra, s minden más, netalán létező nem bevett vallásúakra a politikai jogokat ki nem terjeszté.

Mulasztott, midőn a bevádolt ministerek feletti ítélethozatalt, a III. t. c. 34. §-ében, a nép érdekeivel ellenkezőleg kizárólag a par excellence conservatív felsőházra bizta stb.

S e mulasztások a változtatásnál szem előtt tartandók. .

A nemzetnek kívánnia kell az 1848-iki törvények mindazon részeinek megváltoztatását, melyek az elvek hiányos alkalmazása folytán, vagy más okból, nem felelnek meg a haladás követelményeinek.

---

Miután egy önálló, fel úgy, mint lefelé független véleményt, — mely elvei tisztaságában s meggyőződése szilárdságában leli fel a nyilatkozat jogosultságát, — van szándékomban e lapokon kimondani, néhány észrevételt kívánok tenni, melyek e kérdésre: mit kell az 1848-iki törvényeken változtatni? — talán némi világot deríthetnek.

Ha némely, legfontosabb tárgyakat csak röviden említek, annak oka az, mert éppen ezek már

gyakran és sokak által tárgyalatván, nem akarok százszor elmondott dolgokat ismételni; amire különben kénytelen volnék, mert csak a tévedés lehet százféle, az igazság mindig egy.

E pár sorban részint általános elveket igyekszem kijelelni, — részint az 1848-iki törvények oly pontjait érinteni, melyek még nem, vagy alig voltak tárgyalva.

Szándékom nem rendszeres munkálat, csak néhány észrevétel.

A királyi leirat többi közt így szól:

„E törvények módosítása egyébiránt, mint ezt már trónbeszédünkben kijelentettük, az okból is szükséges, mert az 1848-iki II. III. és IV. t. cikkek némely rendeletei egyenesen királyi jogainkba ütköznek. A III. t. cikkben felállított kormányalakzat gyakorlati alkalmazhatásának feltétét a t. II. cikkben érintett teljhatalmú fejedelmi helyettes képezi, amiben a monarchiai egységnek a sanctio pragmatikában gyökerező elve, az ebből folyó uralkodói tisztünk és személyes érzelmeinknél fogva, melyekkel kedvelt Magyarországunk irányában viseltetünk, s melyektől indíttatva, alkotmányos uralkodói tisztünket közvetlenül szándékunk gyakorolni, — soha sem fognánk megnyugodhatni; ép oly kevésbé birnánk megnyugodni a IV. t. c. azon határozmányában, mely szerint az országgyűlés feloszlata, a költségvetés megállapítása előtt, nem volna foganatosítható.“

Azon kifejezés, miszerint e törvények némely

része a „királyi jogokba ütközik,“ — nem eléggé szabatos.

Alkotmányos országban királyi jog az, a mit az alkotmány, a törvény jogul ad a királynak.

Ha tehát érvényesen hozott törvény változtatást tesz az addig fennállott, régibb törvényekben gyökerező királyi jogokban, — nem ütközhetik velök össze; mert a királyi jogok ép úgy alávétvék a törvények határozmányainak, mint a nemzet jogai.

Ha az érvényesen hozott 1848-diki törvények megszorították a királyi jogokat, — akkor e törvények szentesítésének percétől fogva e megszorított jogok teszik a királyi jogok összeségét, — s az azelőtt létezett királyi jogokra nem történhetik hivatkozás, mert azok újabb törvény által megszűntek, nem léteznek.

Valami létező és nem létező közt pedig az összeütközés nem lehetséges.

Alkalmasint úgy kell értenünk tehát a leirat e helyét, miszerint „az 1848-ki törvények némely részei az azelőtt fennállt királyi jogokat korlátozták.“

Lássuk a királyi leirat által kijelölt törvénycikkeket.

A II. t. c. bevezetésében elmondván István főhercegnek nádorrá választatását, s annak módját, két fejezetében csupán 1. e választás törvénybe igtatásáról, 2. a nádor tiszti díjáról tesz említést.

Mi kifogás tehető tehát e törvényeikk ellen?

A nádorválasztás tényleg nyolc százados, soha, semmi oldalról kétségbe nem vont törvényeken alapszik.

A választásnak ez alkalommal követett módja azon határozott záradékkal említették a bevezetésben: „hogy az a jövő esetekre zsinórmértékül nem szolgáljand.”

A nádort az országgyűlés választá, s a király megerősíté.

A választás törvénybe iktatását a király szentesítette.

Ezenkívül e törvényeikkben semmi újítás nem foglaltatik.

Vagy talán az tekintetik a volt királyi jogok korlátozásának, hogy jogilag Magyarországnak ma is oly nádora van, kit nem a most uralkodó király, hanem annak — elődje erősített meg tisztében?

Sehol törvényeinkben nem akadunk nyomára annak, hogy trónváltáskor eo ipso a nádori hivatalban is változásnak kell történnie, — sőt a nádor, hivatalos teendőinek bizonyos részét éppen trónváltás alkalmakor gyakorolja.

Hogy tehát miben korlátozta e törvényeikk a királyi jogokat, — erre nézve a nemzetnek további felvilágosításra van szüksége.

---

Az 1848. III. t. c. 2. fej. így hangzik:

„Ö Felségének az országbóli távollétében a nádor s királyi helytartó az országban s ahoz kapcsolt részekben, a korona egységének s a birodalom kapcsolatának épségben tartása mellett, a végrehajtó hatalmat a törvény s alkotmány ösvényén teljes hatalommal gyakorolja, s ez esetben a mostani nádor, cs. kir. főlg Istvánnak személye hasonlóképen sérthetetlen.“

E törvénycikk a nádort formaszerinti alkirálylyá teszi.

Miután a magyar király eddig rendesen, s ezentúl is többnyire túl fog tartózkodni az ország határán, — e törvénycikk által előbbi jogai csakugyan korlátoztattak, mert azok egy részét más személyre kell ruházni.

Miután a *pragmatica sanctio* szerint Magyarországon csak az gyakorolhatja a királyi hatalmat, ki az örökös tartományokban is uralkodik, — e törvénycikk értelmében pedig azt a király távollétében a nádor gyakorolja, — ez által az uralkodó személyének a *pragmatica sanctio*ban megállapított ugyanazonsága csakugyan megváltoztattatott.

Miután a monarchia alapfogalmainál fogva, csak egy ember, az uralkodó lehet személyére nézve sérthetetlen, — e törvénycikk a monarchiai elvbe ütközik, a nélkül, hogy közelítene a republikaihoz. — Nem cáfolhatja meg ezen állítást azon ellenvetés sem, miszerint a nádor csak a király távollétében bír e sérthetlenséggel, s így a királyi jogok és a személyes

sérthetlenség mindig csak egy embert illetnek, — mert a király az ország határán túl létében is királya marad az országnak, sőt az e t. c. 7. és 8. §-aiban említett jogokat, míg távollétében is csak ő gyakorolhatja. Ha e törvénycikk következetes akart volna lenni, akkor a királyi jogokat a király távollétében kivétel nélkül a nádorra bízta volna, — de ezt megállapítani maga sem tartá tanácsosnak.

E határozmányok törvényessége kétségbe nem vonható, — s ezt elismerte a dec. 14-ki trónbeszéd is.

A fenntebbi ellenvetések tehát csak méltányosság és célszerűsége ellen szólnak.

S ez ellenvetések helyességét el kell ismernünk.

A 7. és 8. fejezetek folytán, melyek bizonyos jogokat még távollétében is a királynak tartanak fenn, — e törvénycikk két királyt ad Magyarországnak, kik a királyi jogokon megosztoznak.

Magyarországnak pedig csak egy királya lehet.

Nem szükséges bővebben fejtegetni, mily bajok támadhatnának a legfelsőbb hatalom e megosztásából, ha a király a nádorral nincs egy véleményen.

Vegyünk fel például egy esetet.

A minister állása nemcsak az országgyűlés, hanem a korona részéről is megingatható.

Ha most, a királyi jogok két viselője nincs egy nézetben valamely tárgy iránt, — hogy igazodjék el a minister saját helyzete felett?

A király vagy a nádor nézeteit tekintse-e irány-

adóknak, — melyektől hivatalban maradását függővé tegye?

Ha, a királylyal levén egy véleményen, ennek részére áll, — kormányozhat-e tovább, ha a nádorban oly, a királyi jogok egy részét gyakorló személy áll felette, kivel nézeteiben meg hasonlott?

Ha a nádor nézeteit osztván, e mellé áll, — kormányozhat-e tovább ellentétben a királylyal, kitől egyedül függ kineveztetése s elbocsáttatása?

Tehát a minister függ is a nádortól, nem is.

És így, mindazon esetekben, midőn valamely fontosabb tárgy felett a király és nádor nézetei különböznek, — a mi pedig igen könnyen megeshetik, — a minister helyzete tarthatlanná válik; — utódjái ugyanezen oknál fogva szinte, — és így lehetetlenné van téve a rendszeres kormányzás.

Ime egyik következménye e fél rendszabálynak.

Azt lehet erre mondani, hogy a király bármely percben bejöhet az országba, mikor is eo ipso reá száll ismét a teljes királyi hatalom.

Tehát Magyarország királya Dévényben még minden királyi jogokkal bír, — félóránnyira onnan, Hainburgban, már nem.

Mai világban ez még gondolatnak is nevetséges.

Most, midőn a villany hatalma pillanat alatt elviszi a szót száz és száz mértföldre, midőn bárki néhány óra alatt a külföldről az ország fővárosába jöhet, — most e megkülönböztetésnek nincs értelme.

A helyi távolságok befolyása korunkban a nézetekre nézve úgyszólván megsemmisült.

Igaza van tehát a királyi leiratnak, midőn ez intézménynek megváltoztatását kívánja.

Ez ellen okul felhozható az, miszerint, a nádor az ország által levén választva, több kilátás van arra, hogy a reá bizott jogokat a nemzet óhajaihoz képest fogja gyakorolni, — mint a király, ki a törvény szerint, születésénél fogva lép a trónra.

A felelős parlamenti kormány életbeléptetése ez okot is elenyészteti.

Miután a III. t. c. 3. §-a szerint még a király rendeletei is csak úgy érvényesek, ha egy felelős minis-ter által irattak alá, — e határozott törvény nagyobb garanciát nyújt a nemzetnek, mint az élet-hossziglanra választott nádorban feltételezett nagyobb nemzeti érzület.

Azt is is mondhatják, hogy e fejezet csak ideig-lenes, és csupán István nádor személyére szóló ren-deleteket tartalmaz.

A ki azonban figyelemmel átolvassa a 2. §-ust, be fogja látni, hogy csupán a személy sérthetlensé-ge van kizárólag István nádornak megadva, — a vég-rehajtó hatalomnak teljes hatalommal gyakorlása pedig nem ideiglenesen, hanem véglegesen rendel-tetik.

István főherceg pedig sohasem mondott le, — s így jogilag ma is Magyarország nádora.

Magyarországnak tehát van jogilag oly, szemé-

lyes sérthetlenséggel felruházott nádora, kit a király távollétében a végrehajtó hatalomnak teljes hatalommal gyakorlása megillet.

Nem lehet tehát, — épen az alkotmányosság szempontjából, a kir. leirat e kívánatát egyszerűen avval ütni el, hogy a törvény ez intézkedései csak az akkori nádorról szólnán, ma már nem állanak.

Törvényt csak törvény semmisíthet meg.

A változtatásnak tehát határozott törvényben kell kimondatnia.

Hadd vessek még egy pillantást a nádori tisztról szóló törvényeinkre a felelős kormány, s aztán a haladás szempontjából.

A nádor régi, meg nem változtatott törvényeink szerint:

a király távollétében annak törvényes helytartója,

a kiskorú király gyámja, s kiskorúsága alatt az ország kormányzója, és

a király és nemzet közti meghasonlásokban közbenjáró.

Minden egyéb jogai, — mint pl. birói tiszte s hadvezérsége, olyanok, melyek újabb időben, a dolgok természeténél fogva csak címekké válva, megszabott hivatalos működést nem vonnak magok után.

A nádor politikai helyzetét a felelős kormány életbeléptetése lényegesen átalakítja.

Azelőtt a nádor, mint elnöke a helytartótanácsnak, — irányadó részt vett a közigazgatásban.

Most a közigazgatást, minden részeiben a felelős parlamenti kormány viszi.

Azelőtt elnöke volt a főrendi táblának, — most a felsőház elnökét a király a ház tagjaiból nevezi ki.

A király és nemzet közti közbenjárást törvényszerinti kötelességévé nem lehet tenni senkinek, mert e kötelesség teljesítése nem ellenőrizhető. Ez tehát nem lehet jogi, csak erkölcsi kötelesség; s mint ilyen, kötelessége nemcsak a nádornak, hanem minden híj alattvalónak és igaz hazafinak, kinek helyzete alkalmat nyújt e szerepre.

Hátra van még az, hogy a kiskorú király gyámja.

Tehát valódi tiszte a nádornak, — ha elvétetik tőle az 1848-ban megadott szinte királyi hatalom, — csak ez egy van.

E törvénynyel azon célja volt a törvényhozásnak, hogy a nemzet befolyással bírjon királya neveltetésére.

De, kérdem, valjon nem volna-e célszerűbb, ezen, úgylis ritka esetre, esetről esetre gyámot rendelni?

Minek állandó nádort tartani oly véletlenre, mely talán századok alatt egyszer fordul elő?

A nádor szükségessége tehát megszűnt.

Mindazon kormányzati jogok, melyek a nádort illették, a felelős miniszterre szállnak át, — mert ez

csak akkor felelhet tetteiért, ha azokat saját akaratával, másnak beleszólása nélkül viheti végbe.

Mindazon erkölcsi kötelességek, melyek a nádort kapocsná tették a király és nemzet közt, — miután a felelős ministeri kormányforma a királyt és nemzetet közelebb hozta egymáshoz, — részint feleslegessé válnak, részint eo ipso a miniszterre szállnak át. Másrészt, a királyra nézve sem igen hízelgő, ha a nemzet szükségesnek találja, külön, állandó tisztviselőt tartani csupán azért, hogy az fejedelménél igazságért esedezzen. A nádornak pedig nem volna más dolga, mint a királynál, az ország érdekében privát úton könyörögni.

Azon gyámság, mely a király kiskorúsága esetén a nádort illeti, sokkal célszerűbben gyakorolható esetről esetre, mint a nem épen e tisztre választott nádor által vaktába, véletlenbe.

Teendője tehát a nádornak nincs.

A felelős parlamenti kormányforma a nádort feleslegessé teszi.

A XIX. századnak pedig nem lehet hivatása a pusztá méltóságokat szaporítani.

Mi realitást kívánunk, s oly magas rangú tisztviselő, a melyet a nádor név alatt ismerünk, nem lehet egy politikai semmi.

Ez ellenkezik a . aladás elveivel, melynek főcélja a valóság.

A nádor tiszte szerint végkép eltörendő, s az 1848-diki törvények ehhez képest módosítandók.

---

A királyi leirat szerint a felelős parlamenti kormányforma „gyakorlati alkalmazhatóságának feltételét a II. t. cikkben említett teljhatalmú fejedelmi helyettes képezi.“

Mindenekelőtt a tollhibát, mely e fontos okmányba belecsúszott, kell oda kiigazítanom, miszerint a nádor ily „teljes hatalommal“ nem a II. törvénycikkben, hanem a III. t. c. 2 §-ában ruháztatik fel, a II.-ban a nádor hatáskörének tágítása egy betűvel sem említettik.

Elmondám fentebb, miszerint a nádornak ily nagy hatalmát nem tartom a magyar királyság eddigi szellemével, sem a célszerűséggel megegyeztethetőnek.

De az, hogy ily hatalmú nádor létezése „feltétele“ volna a felelős parlamenti kormány gyakorlati alkalmazhatóságának, az 1848-iki törvényekben sehol sincs kimondva.

E törvények azért tették a nádort, — mondhatni — alkirálylyá, hogy a királyi hatalom gyakorlója mindig az országban legyen. De ez nem feltétele a felelős ministerium lehetőségének.

Még kevésbé a másik intézkedés. Az 1848-iki törvényhozás részint V. Ferdinánd király megrongált egészsége miatt, részint azért ruházta fel István nádort a maga személyére sérthetlenséggel, mert személyében, s a nemzet iránti vonzalmában különösen bízott. Ha e sérthetlenséget a felelős kormány sine qua nonjának tartotta volna, bizonyára nem szorította volna azt csak az akkori nádorra.

Törvényhozásunk e tekintetben határozottan az opportunitás elvéből indult ki, de nem mondta ki sehol, és semmi körülményből nem magyarázható ki, mintha az ily nádort a felelős kormány létezése feltételének tekintette volna.

Nem is következik ez a dolog természetéből sem, — a felelős kormányt sehol sem látjuk ily hatáskörű királyi helyetessel összekötve.

Ha tehát a kir. leirat ez állítást úgy hozza fel, mint nehézséget e törvények ellen, erre a legtermészetesebb s legegyszerűbb felelet az, miszerint mi a teljhatalmú nádort nem tekintjük a felelős miniszteri kormányforma szükséges attributumának, — sőt a fentebbiekhez képest, a nádori méltóságot végkép el akarjuk törölni.

---

Az 1848-iki IV. t. c. 6. §-a rendeli:

„Az évi ülés az utolsó évrőli számadásnak, és következő évi költségvetésnek a ministerium által leendő előterjesztése s az irántoki határozatnak meghozatala előtt be nem rekesztethetik, sem az országgyűlés fel nem oszlathatik.“

A kir. leirat ebben is változtatást kíván.

E tárgyban mindenekelőtt az országgyűlés „feloszlata“, — s az évi ülészak „berekesztése“ közti különbséget kell tekintetbe vennünk.

A mint az országgyűlés bizonyos évi ülészaka bezáratik, azt csak a következő ülészakra újsmét össze, minden változás nélkül. Ez a rendes el-

járás, melyet minden alkotmányos országban tapasztalunk. Ez a berekesztés.

Ha a kormány az országgyűléssel nem bír meg-egyezni, a parlamentarismus általános szokása, s nálunk az 1848. IV. t. c. 5. §-a értelmében annak „feloszlatásához“ folyamodhatik. A feloszlátás esetében új választás hirdettetik ki, s a törvény bizonyos határidőt rendel, — nálunk 3 hónapot, — mely alatt az újonnan választott országgyűlésnek össze kell ülnie.

A berekesztés a rendes eljárás, a feloszlátás a törvényben gyökerező felelősség a nemzethez.

Hogy tehát berekeszteni ne legyen szabad az országgyűlés bizonyos évi ülészeit a tavali budget megvizsgálása s az újnak letárgyalása előtt, — e jogról a nemzet le nem mondhat, mert ez fő biztosítéka az alkotmányos életnek.

De azt, hogy a király feloszlatassa az országgyűlést a budget tárgyalása előtt is, nemcsak a királyi hatalom szempontjából igazságos követelésnek, hanem az alkotmány szempontjából is szükségesnek kell elismernünk.

Ha az országgyűlés nem volna feloszlatható a budget tárgyalása előtt, bármely országgyűlés permanenssé tehetné magát, megakadályozhatná, a kormány legjobb szándéka ellenére, a rendes kormányzást.

S nem szabad felednünk azt sem, hogy mesterkéltségek is fordulhatnak elő parlamentekben; és nem lehet érdekében az országnak lehetővé tenni

azt, hogy oly parlamenti többség, mely a hazában kisebbségben van, a valódi nemzeti majoritásra támaszkodó kormányt megbuktathassa. A parlament feloszlatása minden alkotmányos országban fő óvszer a mesterkéltségek, s erőszakoskodni vágyó parlamenti többségek ellen.

Jogot kell adni tehát a koronának, hogy az országgyűlést a budget letárgyalása előtt is feloszlathassa, — fenntartván természetesen az új országgyűlés törvényes időre való egybehívásának kötelezettségét.

---

A kir. leirat változtatást kíván továbbá az 1848-iki törvényekben, a közös ügyek együttes kezelésének tekintetéből.

A pragmatika sanktio nem ismer közös ügyeket.

Akkor Magyarország s az örökös tartományok viszonyai és érdekei oly különbözők valának, hogy a két rész csak az uralkodó személyének ugyanazon-ságában egyesült.

Idő folytán e viszonyok megváltoztak.

Az örökös tartományokban is megkezdődött az alkotmányos élet utáni törekvés; kaptak alkotmányt. E percben ugyan az fel van függesztve, s állítólag a mi kedvünkért, de fejedelmi szó által „elvben“ ünnepélyesen biztosítva.

Megszűnt a közbenső vámvonal, s Magyarország a Lajtán túli tartományokkal egy vámterületet képez.

A kereskedés és ipar emelkedésénél, valamint a műveltség haladásánál fogva temérdek egyesek lépnek naponként mind szorosabb összeköttetésbe Magyarország s az örökös tartományok lakosai közül.

A közlekedési eszközök javulása, s a sajtó mind jobban egymáshoz szoktatja az embereket.

A légben a testvériesség bizonyos szelleme leng, s a népek ösztönszerűleg kezdet fognak egymással, — az elzárkózás lehetetlenné válik.

Az 1848-iki törvényhozás e téren már tett előre egy lépést, — elismerte a közös ügyek létezését.

De, miután, azon körülménynél fogva, hogy egymaga a közös ügyekről nem határozhatott, s az örökös tartományok népeivel való egyezkedés a megzavart viszonyok folytán lehetetlenné vált, — befolyását a közös ügyekre csak a tárcanélküli minister által (III. t. c. 13. §.) érvényesítheté, — hézag maradt a törvényekben, melyet ki kell pótolnunk.

Ezt kívánja a nemzet jól felfogott érdeke.

Nem ignorálhatjuk az örökös tartományok alkotmányos életét, — s másrészt, nem mondhatunk le a közös ügyek kezelésében minket megillető befolyásról.

Miután ez ügyek tagadhatlanul léteznek, ha azokat el nem ismerve megtagadnók a tárgyalásukbani részvétet, — ezáltal vagy az örökös tartományok alkotmányos életét tennők lehetetlenné, vagy kényszerítenők a hatalmat, hogy rólunk nélkülünk rendelkezék.

Mindkettőt egyiránt tiltja hazafiúi kötelességünk.

Miután tehát el kell ismernünk közös ügyek létezését, — el azok együttes tárgyalásának szükségességét, két elvet nem szabad szem elől tévesztenünk: Magyarország törvényes önállásának, s a közös ügyek alkotmányos kezelésének elvét.

Minden nehézség eszerint, mely a közös ügyek feletti határozathozatalban előfordulhat, abban fekszik, hogy hazánk törvényes önállását mi-kép egyeztethetjük meg a közös ügyek együttes alkotmányos kezelésével?

---

Magyarország alkotmányos önállása, bármikép biztosítva van is törvényeinkben, nemcsak a távolibb külföld, hanem az örökös tartományok népei által is gyakran és sokáig kétségbe vonatott.

Európa szabadelvű része, bármily rokonszenvvel és becsüléssel viseltetik a magyar iránt, ritkán képes tetteiről helyesen itélni, mert nem ismeri azon sajátos, egész Európában egyetlen politikai viszonyokat, melyek a nemzeti életnek irányadóul szolgálnak. A magyar király három század óta nem mint magyar király, hanem mint német-római, s utóbb, mint osztrák császár érintkezett a külvilággal. Hatalmának egyik főtámasza, erejének fele a magyar nemzetben volt, de a cég, mely alatt a dynastia szerepelt, kizárólag német vala. S így a külföld megszo'kta Magyarországot a német császár s nem a magyar király főhatalma alatt látni, sőt ez utóbbi név puszta cím lehetett előtte. Magyarországot osztrák provinci-

ának tekinté. S ennek oka épen intézményeink saját-ságában rejlik.

Magyarország viszonya Austriához s a német császárhoz, nem illett be egyikébe sem azon divatos, általánosan elfogadott kereteknek, melyekbe Európa államjogi viszonyai befoglalva valának. S ez egyenlően áll minden intézményeinkről. A nemzet, midőn európai honfoglalása után a keresztyén államok sorába lépett, nagy reformokon ment keresztül, de eredeti, romlatlan életereje megóvta attól, hogy úgy szólván, nemzetileg belesemmistiljön az európai általános fogalmakba. Felvette a keresztyénséget, mint ilyen, elismerte a pápa hatalmát, megismerkedett a feudalismussal. A keresztyénség símított rajta, de nem vetközteté ki eredetiségéből, s csak a már benne rejlő nemes tulajdonokat fejtette ki jobban; a pápát elismerte a világ egyházi főnökének, de nem fogadta el parancsait politikai ügyekben, nem osztá a vallási fanatismust, és nem járt a „szent“ földre; a feudalismusnak átvette nagy részét, de saját szükségleteihez alkalmazta. S miután az ország nem volt királyainak sem patrioniuma, sem hódított tartománya, hanem a nemzet mindig maga kezelé sorsát, e saját-ságos nemzeti et hatása államjogi viszonyaira is mind végig megmaradt. Midőn Ferdinandot királylyá választá, s utóbb a magyar trónt a Habsburg-ház fi-, majd nőá-gára is átszállítá, az e viszonyokon mitsem változtatott. Az országnak nem volt köze hozzá, hogy király a római császári koronát is viselé, valamint mitsem hatott rá az sem, hogy több király a Lengyel-

országban is uralkodott. De kifelé a politikai élet más színben tünteté fel viszonyainkat. A német császári korona hagyományos fénye, az „orbis terrarum romanus“ tradícióinak tekintélyétől támogatva, a külföld előtt a közös fejedelem személyében háttérbe szorítá a magyar királyt; s midőn a császár szólt hozzá, feledé, hogy a magyar király nélkül alig volna képes szavának kellő nyomatékot adni. Ezenkívül, Magyarország végpontja levén az európai civilisált világnak, s századokon át annak lételeért küzdvén, természetesen elmaradt azon európai mozgalmaktól, melyek az új korban e világrész népeit felrázták, s eszméket tűzve ki jelszóul, a nemzeteket mind közelebb hozták egymáshoz; — s így, míg amazok reformálták a civilisációt, Magyarország annak lételetét védelmezte; míg a nyugati népek mind több és több pontot találtak az egymáshoz közeledésre, a magyar nemzet mintegy kívül maradt a frígyen, kevesebb volt az érdek iránta, s így csekélyebb a törekvés, annak pontos ismeretére jutni.

A népek nem ismervén, nem ismerték el Magyarországot önállását; a kormány századokon át küzdött ellene a tett fegyvercivel a hazában, bérenc tollak legióját val azon kívül.

Azon küzdelem, melyre a magyar nemzeti lételetért kényszerítettett, egyrészt meggátolta azt a politikai s társadalmi haladásban, — de másrészt kiirtatlanul megszilárdítá lelkében a haza és alkotmány szeretetét. A nemzet sokat szenvedett jogaiért, — s

amiért sokat kellett szenvednie, ahhoz természetesen jobban ragaszkodott.

E küzdelem oly fokra növelte e nép lelkében az alkotmányos érzést, amilyennel Európa szárazföldén egy nemzet sem bir.

S a magyar ez alkotmányos érzése által imponál a többi nemzeteknek.

Ennek jótékony hatása nem maradhatott el. A lajtántúli népekben, azon mértékben szaporodnak a dualismus hivei, amily mértékben a valódi alkotmányos eszmék terjednek s a jogérzet a lelkekben megszilárdul.

A centralisatió tarthatlanságát mindinkább belátják.

Austria elég erős volt három századon át, dacára annak, hogy Magyarország nem olvadt volt bele; és még erősebb lett volna, ha sohasem tett volna kísérletet beolvasztására. Az államok ereje nem pusztán s főleg az egységben rejlik. Igaz, hogy Franciaország legnagyobb volt XIV. Lajos és I. Napoleon alatt, mindőn minden nemzeti erő, hatalom és akaratnak egy kéz adott irányt. De azon roppant erő, melyet kifejtteni birt, nem az ország belerejének természetes növekvéséből eredt, — az mesterséges volt, amit mutatott a mindkét alkalommal reá következő általános kimerültség. S ha ez nem így volna is, a magyar a gloire hazug csillogásáért nem áldozza fel belső szabadságát s jólétét. A magyar nemzet egy egész volt öröktől fogva, de sohasem lesz kedve egy más, bár nagyobb egésznek részévé törpülni. Az egy-

ség azon nemét, mely abban áll, hogy egy akarat, legyen az korlátlan fejedelmi hatalom, vagy parlament, szabjon törvényt a magyarnak úgy, mint az örökös tartományoknak, sohasem fogjuk elismerni; s a közelmúlt megmutatta, mily gyöngye Austria, midőn Magyarország meghasonlásban él a kormánynyal. Az ily egységet csak szuronynyal lehet fenntartani, — s ez annak halálos ítélete.

Nem az egység az, melyből Austria ma erejét merítheti, hanem a népek megelégedése. A nép egynek ismeri érdekét azon birodalom érdekével, mely neki lehetővé teszi a jólét, szabadság, míveltség, nemzeti fejlődés és önállás szükséges fokát elérnie; s az ily birodalomért a veszély percében nem egy bérenc had, melynek lelkesülése s vitézsége a zsolddal nő s apad, hanem egész nemzetek fognak síkra szállani. Azon dualismus mellett, melyet mi akarunk, s melyet akarunk érdekünkben, sőt jogunkban áll, Austria sokkal hatalmasabb lesz, mint ilyen alkalmasabb az európai egyensúly fenntartására, s erősebb gát a kelet-éjszaki barbárság ellen, mint a centralisátio rendszerében, melyben fő erejét a népeivel való belső harc emésztí fel. Austria nagyhatalmi állását tehát azon dualismus, melyet mi követelünk, nem veszélyeztetí, sőt egyedül garantírozhatja.

Magyarország fenn fogja tartani ezentúl is alkotmányos önállását.

Nem fogunk beleolvadni az örökös tartományokba, nem fogjuk magunkat alájok vetni, — ha-

nem önállásunkat megóva, szövetségre akarunk lépni a lajtántúli népekkel.

Önállásunk nem lesz elzárkózás.

S mit várhat tőlünk a külföld szabadelvű része a másik pontra nézve?

Azon mozgalom, mely Magyarország lakóit lelkesíti, nemcsak jogos és eszélyes, hanem minden tekintetben modern is.

Azon ősi alkotmány, mely különbséget tett ember és ember közt, mely a nép milliói közül csak ezrekből alakítá a politikai nemzetet, mely az aristokratia és feudalismus nem egy árnyoldalával bírt, nem létezik többé. Nem ezen alkotmányért küzdünk mi, melynek legjobb tulajdonsága az vala, hogy képes volt felvenni magába a legnagyobb reformokat, anélkül, hogy eredetiségét elvesztve, más alkotmányok majmává silányuljon. Ami ez alkotmányban káros, elavult volt, az el van törölve, s az így megtisztult, megjavított alkotmányunkat akarjuk, — és fogjuk fenntartani. Nem az ősi, hanem ezen új szabadelvű alkotmány fenntartása célunk; s eme programunknak jelképe e szám: 1848.

Jogainkat kívánjuk vissza, hogy azok eszközül szolgáljanak a haladásban.

Nem küzdünk mi szabadalmakért, melyek mások megfelelő korlátolásával járnak, hanem a szabadságért, melyben mások szabadsága is támaszra talál; — nem pusztán mulékony, helyi természetű érdekek

ért, hanem örökigaz, általános eszmékért, melyeket magáéinak vall az egész szabadelvű világ.

S ezért természetesnek találjuk, ha az abszolút hatalom eszméjének hordozói ellenünk vannak, de természetellenesnek tünik fel előttünk, midőn látnunk kell, hogy népek is ellenünk fordulnak. Sajnálattal tapasztaltuk, midőn a Lajtántúli nép emberei vetekedtek egymással a magyar nép iránti ellen-szenvben, — de nem fogjuk azt hasonlóval viszonozni. Mi tudjuk és érezzük, hogy a világ összes népeinek van egy közös ügyök: a haladás; tudjuk, hogy e haladás, mely a szabadság, egyenlőség, míveltség s anyagi jólét növekedésében áll, bárhol vívjon ki előnyt, az mindig javára válik az összes haladásnak. Tudjuk, hogy az, aki bárhol, bármi csekély helyen nyomja el e szabad mozgalmat, meglopja az emberiséget. S ezért nem nézzük irigy, féltékeny szemmel más népek igyekvéseit, hanem örvendünk haladásukon, s ha mással nem lehet, legalább rokonszenvünkkel segítjük a nemes küzdelemben. Őszintén sajnáljuk azokat, kik az összes emberiség haladásának ezen érdeksolidaritását nem ismerték még fel, de reméljük, hogy idővel öntudatára jutnak. S korunk iránya e reményt igazolja. Azelőtt az „isteni jogon“ alapuló abszolút hatalom fenntartása volt közös ügye Európának s a fejedelmek szövetkezve küzdöttek a népek szabadság-mozgalmai ellen. Természetes, hogy ők, mert csak néhány egyesnek öszhangzó akarata volt szükséges terveik kivitelére, könnyen és bárhol nagy erőt fejthettek ki, melynek az egymástól

elszigetelt népek ellen nem birtak állani. Korunkban a viszony megváltozott, az „isteni jogot“ alkotmány-szerződések váltják fel. A fejedelmek érzik, hogy hivatásuk nemcsak a trón, s a monarchiai elv érdekeiért küzdeniök, hanem népeik érdekeit kell elősegíteniök; s azon körülmény, hogy, legalább kifelé, minden uralkodó kénytelen magát többé-kevésbé népeinek érdekével azonosítani, — a „szent szövetségek“ ismétlődését mind nehezebbé teszi; — míg másrészt a népek a közlekedési eszközök javulása, a míveltség haladása s a sajtó hatalma által mind jobban megismerkednek, közelednek egymáshoz; belátják, hogy vannak bizonyos érdekek, melyek minden néppel közösek, és, legalább hallgatólag szövetségre lépnek ez érdekek elősegítésére. S ez a civilisatio legnagyobb vívmányainak egyike, melynek gyakorlati valósítása a nagy politikában e néven ismeretes: a nem interventió elve.

Alkalmazzuk a mondottakat tényleges viszonyainkra.

Nekünk van olyan alkotmányunk, mely a régiség s újság előnyét egyesíti magában. A régiségét, mert nyolc század óta erős gyökeret vert a nemzet lelkében, az újságét, mert felvette magába az új kor nemes eszméit. Minket a hatalom egyidőre megfosztott ezen alkotmányunktól. Évek múlva aztán egy új alkotmányt adott az egész birodalomnak.

Az örökös tartományok ezt örömmel fogadják, mert előbb semmi féléjük nem volt, — a magyarnak nem kell, mert neki van más, jobb, szabadabb.

Szomszédaink örülnek az ajándéknak, — mi a kiknek jogunk van, nem cseréljük fel vele a kegyelmet.

Ők ránk akarják tolni gyarló alkotmányokat, — mi szerencsét kívánva nekik, hogy csak ilyenre is szert tettek, azt nekik hagyjuk, magunknak megtartjuk a miénket.

Ők azt akarják, hogy mi mondjunk le jogaink egy részéről, — mi azt, hogy ők segélyünkre támaszkodva, s a paritás elvénél fogva a mi jogainkra hivatkozva, maguknak hasonló jogokat szerezhessenek.

Ők azt akarják, hogy mi a fejedelmi kegy adta alkotmányt elfogadva, megtagadjuk az alkotmányosság alapelvét, — mi, hogy miután az alkotmányosság elve nálunk már századok óta kiírhatlanul benne van a nemzet vérében, az fenntartassék, mi nagyon elősegítené az ő alkotmányosságuk megszilárdulását.

Részünkön van tehát a jog, sőt még az oppor-tunitás elve is.

Az örökös tartományok szabadelvű része sehol a világon jobb támaszt nem talál, mint az integritásában fenntartott, nagyobb részét szabadelvű magyar birodalom parlamentjében.

Egy lankadatlan, megpróbált és erős szövetségest az alkotmány s a haladás védelmében, — ezt várhatja tőlünk a szabadelvű külföld, ezt a lajtántúli népek.

S mind ezért mi csak egyet kívánunk: elvitázhatlan jogaink elismerését.

A kir. leirat kívánja továbbá a XVI. XVII. t. cikkek megváltoztatását, — s a XXII. megszüntetését.

Amazokra nézve azt mondja, hogy a felelős kormány s a megyerendszer „elvi ellentétben“ állnak egymással.

Olvassák el önök erre a képviselőház második feliratában adott választ, mely az igazság ékesszólásával bizonyítja be az ellenkezőt.

Hogy e törvényeken változtatni, javítani kell, a felett tisztában vagyunk magunkkal, s tisztában volt már az 1848-iki törvényhozás is, midőn azokat csak ideiglenesen állapítja meg; — s a ki ez ügyben b. Eötvös József cikksorozatát a „Politikai Hetilap“ban, és Tisza Kálmán röpiratát ismeri, e kettőből, s a gyakorlati téren különösen az utóbbiból sok helyes eszmét, életrevaló gondolatot olvashat ki, melyek a megyerendszer szabályozásánál mindenesetre szem előtt tartandók.

A centralisatió és decentralisatió, mely elveken e kérdés megfejtése alapszik, azon sajátsággal bír, hogy, természetesen egyiket sem mértéken túl alkalmazva, — a szabadság s haladás szempontjából felettök általánosan helyes ítéletet, mely minden viszonyok közt megálljon, alig hozhatunk. Míg Franciaország szabadelvű része jelenleg a decentralisatióban keresi üdvét, Németország a centralisatióban törekszik a nemzeti élet és szabadság után.

Nálunk, Magyarországon, az osztrák birodalom dualistikus szervezete mellett, feltétlenül egyiket sem fogadhatjuk el. Míg a magyar „vidék“, politi-

kai kifejllettsége s alkotmányos jogainak százados gyakorlata által a decentralisatió szoros megvalósítására alkalmasnak mutatkozik; addig azon körülmény, hogy a magyar korona tartományai mint egész áll-  
nak szemben a lajtántúli tartományokkal, mint má-  
sik egészszel, a centralisatió bizonyos fokát tünteti  
fel célszerűnek, ami azt eredményezi, hogy Ma-  
gyarországban a politikai centralisatió-  
t kell a közigazgatási decentralisatió-  
val megegyeztetni.

S ez utóbbira nézve ismét, valamint az állam beavatkozása az egyes polgárok ügyeibe csak azon határig hasznos, míg az egyesek szabad fejlődését elősegíti, ezentúl pedig károossá válik, -- úgy a köz-  
ponti hatalom beavatkozása a municipiumok köz-  
igazgatásába csak azon határig üdvös, míg a helyha-  
tóságoknak szabad kifejlődését támogatja, azontúl pedig ártalmas.

Viszont a municipiumok önállása s hatásköre csak addig hasznos, míg az egész állam érdekeivel összeütkezésbe nem jó, míg a központi kormány szükséges hatalmát, s az ország politikai egységét nem veszélyezteti.

Oly hatáskört kell tehát adni a megyéknek s más helyhatóságoknak, mely a törvényhozás és felelős kormányzás jogos hatalmával, s az ország politikai egységével ellentétben nem áll.

A XXII. t. c. a nemzetőrséget szervezi.

Minden népek példája mutatja, hogy a nemzetek ezen s hasonló rendszabályokhoz csak a veszély percében, szükségből szoktak folyamodni. Midőn a személy és vagyonbiztosság, a benső rend és béke a hétköznapi rendőrség által kellőképp nem biztosítható, midőn politikai tekintetek azt tanácsolják, hogy a rend fenntartása a felizgatott néppel szemben oly egyének kezére bízassék, kik iránt a nép nemcsak félelemmel, hanem bizalommal is tud viseltetni, — akkor szoktak a polgár- s nemzetőrségek keletkezni. Ez által a törvényhozó test a polgárok biztosságát mintegy a nemzet becsületének védpaizsa alá helyezi, és fegyvert ad e becsület kezébe, hogy a reá bizottat meg is védhesse. Azon ok, mely az ily intézkedésre alkalmat és szükségét szokott szolgáltatni, többnyire idciglenes, és így az intézkedés is természeténél fogva az. Az ok megszűntével az okozat szüksége is megszűnik.

---

Azon törvénycikkek közé, melyeknek megváltoztatása, illetőleg javítása, általánosan szükségesnek ismertetik el, tartozik az V.

A kir. leirat említi e törvény hiányait, s az országgyűlés is meggyőződött a javítás szükségéről.

E törvénycikk tág kaput enged a választási visszaéléseknek.

A korteskedés egyike azon legfőbb ellenvetéseknek, melyek az absolutismus pártolói által a válasz-

tási rendszer ellen felhozhatók. Ha mi a nép közvéleményére hivatkozunk, ők azt felelhetik, hogy e közvélemény a boros hordókból s pénzes tárcákból veszi eredetét. És gyakran igazuk van. A választási rendszernek ép oly árnyoldala a korteskedés, mint a kinevezésinek a nepotismus és protekció. De azért, valamint ez, úgy az sem lényeges attribútuma a rendszernek, nem szükséges következése az alkotmányos vagy absolut elvnek; mindkettő az emberi gyarlóságban gyökerezik. S ha az absolutismusban e hiba veszedelmes, és elkövetése büntetésre méltó, kétszerezsen bűnös az az alkotmányos életben; mert ott egy ember akarata levén a legfelsőbb forum, bármikor végét vetheti a bajnak, és teljhatalmánál fogva, gyorsan, — itt azonban a népies rendszer természeténél fogva káros következményei nehezebben, s kevésbé biztosan orvosolhatók.

Ezt mindenki belátja, s nem hiszem, hogy volna ember, ki e visszaélést védeni vállalkoznék; s mégis él az és uralkodik alkotmányos életünkben. Csak a mostani országgyűlés igazolási vitái is mily épületes képet tártak fel szemünk előtt! Itt Bacchus nedvével felelesztve élvezi a nép alkotmányos jogait, ott papi jószágok felosztása s adóleszállítással ámtítják, a harmadik nem átall kanócot lökni a szunnyadni indult nemzetiségi ellenszenvek kráterébe, a negyedik, hivatali állásával járó befolyását veti koncul a tömeg elébe. Bor és pálinka, pénz és nagy szavak, szenvedély és ámtítás, megannyi phisikai és mo-

rális, vagy jobban mondva, immorális eszközök a nép bizalmának félrevezetésére.

Vannak némelyek kik e hibát az alkotmányos rendszer „szükséges rossz“ának, s így orvosolhatlanak tartják; és más alkotmányos államok, különösen Anglia példájára hivatkozva, feleslegesnek vélik még a törekvést is annak megszüntetésére; — mások, kik a vesztegetések ellentétéül felhozzák a némely helyeken, — de csak ott, hol az alkotmányosság még új, mint egy importált növény levén, gyökeret nem verhetett, — nyilatkozó politikai közönyösséget; s a kettőt összehasonlítva, az előbbit csekélyebb bajnak tartják az utóbbinál.

Való igaz, hogy az európai szárazföld szabad-  
elví részének Mekkájában, melybe divattá vált zarándokolni jární, hogy az ott eltanultat máshová átültessék, az alkotmányos Angliában a választásoknál való megvesztegetés oly nagyszerű mérvben jelentkezik, hogy a mienk annak csak miniatúr zsebkia-  
dáása lehet, mely csak a ponyvairodalom termékeiben talál versenytársra. De igaz az is, hogy Anglia törvényhozása folyton küzdött e visszaélések ellen, korlátolta azokat a parlamenti reform által, és szabott reájok olyan büntetéseket, mint pl. a választási jognak egy időre vagy örökre megvonását, melyre nálunk soha példa elő nem fordult; — s áll az is, hogy a parlament törekvései az újabb időben, főleg pedig a reform-bill óta mind nagyobb sikert mutatnak fel. De e példa minket nem ment, a bajnak nálunk csekélyebb fokát nem ellensúlyozza. Hogy Ma-

gyarországban nem voltak s nincsenek városok, melyek szabott áron árulják képviseltetési jogukat, hogy nincsenek kerületek, melyek százezrekért adják el, s emberek, kik százezreken veszik meg azt az egy széket a parlamentben, — annak egyszerű oka az, mert nem rendelkezünk oly könnyen százezrekkel, mert nincsenek Indiában meggazdagodott nábobjaink, kik egy kis tisztességet milliókkal fizetnének meg, s mert ha lettek volna is, „rottenbough“ jainknak 1848-ig bírt pusztán tanácskozó szavazata azok ambícióját ki nem elégítette volna.

Ami a másik véleményt illeti, az a politikai pessimismus sötét szózata. Nagyon szomorú volna, ha az alkotmányosság másképp nem élhetne meg a világban, mint a kihágások mankójára támaszkodva, vagy a politikai közöny által bekötött szemekkel.

Azt hiszem, van e két véglet közt egy középút. A fanatizált, s így könnyen félrevezethető, vagy épen kibérelt lelkesedés, és az önmagáról lemondás, a politikai éretlenség vagy túlungság közönye közt fekszik az öntudatos meggyőződés útja; — és minden alkotmányos törvényhozásnak egyik főfeladata a népet rávezetni e tágas és biztos ösvényre, mely egyedül vezet téveszthetlenül a valódi alkotmányos szabadság birodalmába.

Hogy azonban bajt orvosolni lehessen, hármat kell főleg tekintetbe vennünk:

először azt, hogy ki követi el a bűnt,

másodszor, mily eszközök által szokott az elkövetetni,

harmadszor, mily körülmények könnyítik azt, és teszik lehetségessé.

Mi a hibát többnyire a nép nyakába toljuk, a „buta tömeget“ tesszük felelőssé e botrányokért. Megvetjük azokat, kik így eladják legszebb jogukat; — de míg egyrészt nem büntetjük őket kellőleg hibáikért, másrészt azt, ki ily eszközök által jutott megyei hivatalra vagy képviselői székre, emelt fővel hagyjuk jární a világban. Senki sem tekintí őt a bűn szerzőjének, s nem látja benne a lélekvásárlót.

Pedig egy futó tekintet meggyőzhet arról, hogy ki a főbűnös e kihágásokban. A nép-e, mely et a törvényhozás, — saját hibájából-e vagy nem, az itt mindegy, — nem emelt a műveltség ama fokára, hogy felérje észszel választási jogának fontosságát, s becsületbeli dolognak tartsa anuak szeplőtlen gyakorlatát, — s mely ennélfogva, hol anyagi szükségnek engedve, hol az ital ösztönének hódolva, hol fenyegetések által megfélemlítve, hol tanulatlanságában hazug szavak által elámítva, öntudatlanul követi el a hibát? — vagy azok, kik a nép emíveletlenségét s nyomorát felhasználva, azt ármányos észszel saját céljaikra kizsákmányolják? Az-e, ki mint vak eszköz, másnak kezében, jó hiszemben vétkez, vagy az, ki a vétek indítója?

Az elkövető-e, vagy a bűnszerző?

A büntetőjog a közvetve, másod kéz által elkövetett büntetteknél, a bűnszerzőt mindig épen úgy, vagy még szigorúbban sujtja, mint annak gépies végrehajtóját. És ha helyes ez a közönséges büntet-

teknél, feltétlenül szükséges a választási visszaélések megítélésénél; mert amazok, mint pl. a rablás, lopás, gyilkolás, oly bűnök, melyeknek véttségéről mindenki teljes öntudattal bír, s melyeket, ha a tette irányzott szándék megvan, jóhiszemben nem lehet elkövetni, míg emezeknél a megbéreltek rászedetve, nem, vagy csak ritkán bírnak hibás tettök öntudatával.

S nálunk e bűnszerzők legnagyobb és egyetlen lehető büntetése is csak negatív; az, hogy nem igazoltatnak. Elesnek attól, amire bűnös úton szert tettek, de nem tudatik be nekik azon sokkal nagyobb rossz, melyet a népnek e demoralisációjá által okoznak. S még e ki nem elégitő büntetés is gyakran nem a jog és igazság, hanem a politikai nézetek, és pártállástól feltételeztetik.

Másodszor, tekintetbe kell vennünk azon eszközöket, melyek a vesztegetésre használtatni szoktak. Szinte lehetetlen volna elősorolni mindazt, amit a termékeny emberi ész e téren produkálni képes; s azért egy új választási törvénynek mindenestre az lesz legterjedtebb, s legtöbb casuistikába bocsátkozó része, mely ez eszközöket, s azok beszámíthatási fokát határozza meg.

A harmadik kérdésnél, hogy mi teszi lehetségessé e visszaéléseket, önkénytelenül közmívelődésünk elhanyagolt állapota lép szemrehányólag elénkbe. A míveletlenség teszi vakká, és csalja tőrbe a tömeget, s csak a helyes kultúra képes a népet a jólét azon fokára emelni, hogy szükségből el ne adja magát. Igyekeznünk kell tehát egyrészt a nemzetgazdá-

szati téren oda működni, hogy a munkakínálás és keresés, a termények mennyisége s azok eladási lehetősége, s az adó s jövedelem közt helyes arány jövéen létre, a nép jólléte emelkedjék; — másrészt úgy kell szerveztünk népiskoláinkat, hogy azokban a nép ingyen, sőt kényszerítve megtanulja, ne csak az a b c titkait, hanem alkotmányos jogainak fontosságát is. A népnek, mely hazája védelmére véréből s erszényéből áldoz, joga van követelni, hogy annak alkotmányos létéről fogalmat szereznie alkalmat nyerjen: — s viszont a törvényhozásnak joga van követelni, hogy a nép, mely politikai jogokat gyakorol, azokat érteni is tanulja.

Ezeket előrebocsátva, azon következtetésre jutunk, hogy

**e l ő s z ő r:** mindenki, aki választási megvesztegetésekben részt vesz, vagy azok folytán jut megyei hivatalra vagy országgyűlésbe, amellet, hogy az így elnyert állástól eo ipso elesik, pénzbírság, sőt súlyosabb esetekben fogság által is büntetessék. A választók részéről e bűn a választási képesség időleges megvonása által, — de nem egész községek vagy kerületektől, mert ezáltal az ártatlanok is szenvednének, hanem csak a vétkeसेktől, — sujtassék; a tettleges kihágások a büntető bíróságok által, esküdt-széki eljárás útján fenyttetvén meg;

**m á s o d s z o r:** határozottassanak meg szabatosan mindazon módjai s eszközei a párthivek szerzésének, melyek a törvény által tilosaknak nyilvánítottak fogalma alá tartoznak;

harmadszor: a hazai alkotmány, különösen a választási rendszer alapfogalmai tétessenek a rendszer és köteles népoktatás tárgyává.

E hármat kell a törvénynek életbeléptetnie, különben minden jó szándéka csak írott malaszt marad.

Még néhány megjegyzést.

Nem lehetünk megelégedve a XIX. t. cikkel sem. Egy lépést tesz a haladás útján a tanszabadság életbeléptetésével, de nem emeli egyetlen egyetemünket azzá, amivé lennie kell. Oly egyetem, melynél a vallás nagyobb irányadó a tudománynál, nem felel meg azon követelményeknek, melyekkel ily felsőbb tanintézet iránt viseltetünk. Egy katolikus tudomány-egyetem, — ez anachronismus.

Oly egyetem kell Magyarországon, melynél a tanári kvalifikáció csak a személyes képzettségben álljon; s melyben a haza minden vallású polgárai, ne csak a jogi, orvosi és bölcsészeti, hanem a theologiai pályára is szakképzett tanárokat találjanak.

S ily egyetem felállítása, a tudomány érdekében becsületbeli kötelessége az országnak.

Nem lehetünk megelégedve a XX. törvénycikkel sem, mely még „bevett“ vallásokat említ, amiből „be nem vettek“ létezése következik.

S e törvénycikk nem lesz teljesen megjavítva az által, ha csak kiterjesztjük a „bevett“ kifejezést a zsidókra is. Sok más keresztyén vallásfelekezet létezik még Európában, s tűnik fel koronként hazánk-

ban is, melyek ezáltal elvitázhatlan jogaikból kizáratnának. Ha el akarjuk mondhatni magunkról, hogy barátai vagyunk a vallásszabadságnak, e szabadságot korlátlanul kell kiterjeszteni minden vallásra. Ne legyen ember azon földön, melyre a magyar nemzet hatalma terjed, ki kénytelen legyen remegni hitéért s titokban imádni istenét.

---

Nem lehetünk megelégedve a XXXI. t. cikkel, mely színházak nyithatását hatósági engedélytől függeszti fel.

A rendőri államokban ugyanazon okból, és nézetből kiindulva szokták a színházak s hírlapok fölötti felügyeletet gyakorolni. Mindkettő eszméket terjeszt, s becsületes kezekben a felvilágosodást növeli. Ezért alkalmazzák az előleges censurát a lapok és színházakra nézve egyiránt.

Az 1848-iki törvények az előleges vizsgálatot mindkettőre nézve eltörölték. Ellenmondás tehát, ha a XVIII. t. c. a politikai lapoknál kaución kívül csak bejelentést, a XXXI. ellenben a színházaknál engedélyt tesz szükségessé. A közönséges rendőri felügyelet pedig anélkül is épen úgy gyakorolható. És, ha a francia imperialismus, mely zsarnoksága igazolására nem találva mást a fátumnál, isten áldásának hirdeti a despotismust, — ha e rendszer, mely vaskézzel tartja féken a journalistikát, azt minden léptén a korlátlan hatalom járszalagán vezetve, a színházszabadság kimondását nem tartá veszélyesnek, nem látom át,

miért ne léphetne az életbe Magyarországon is. Annál inkább, mert itt még attól sem kell tartanunk, ami Párisban előrelátható volt, és be is következett, hogy a színházszabadság kihirdetésével seregenként támadtak az új vállalatok, hogy aztán seregenként bukjanak. A színpad lehet üzlet tárgya, mint bármi más, s az iparszabadság korában nem szabad az egyes polgárt a tetszése szerinti foglalkozás választásában gátolni. Ha bukik, az ő kára; és bukhatik nemcsak a színingazgató, hanem a kereskedő is.

Ha magánjogi szempontból korlátozzuk a színházszabadságot, az felesleges gyámkodás a vállalkozni akarók felett, és oly beleavatkozás magánügyeikbe, mely a 19. században nem lehet helyén; — ha politikai vagy rendőri okból tesszük, — az egy szabad alkotmányval meg nem egyeztethető. S a következetlenséget mindenütt, de főleg a törvényhozásban, elvek alkalmazásánál, kerülni kell.

---

Mint már említém, az 1848. törvényeket nem bevégzett műnek, hanem csak kiindulási pontnak kell tekintenünk.

Azon reformkor, melynek kezdeténél emlékpiramisként Széchenyi nagy neve áll, még nem érte végét; az 1848. év annak csak első stádiumát fejezte be. Két évtizeden keresztül a szabadelvű nemzeti ellenzék úgyszólván csak a reformeszmék létezési jogáért küzdött. A küzdelem heves volt, de, hogy sikeres is, mutatja az, hogy midőn ez eszmék diadalt

ülve, bevonulásukat tartották törvénykönyvünkbe, a nemzet osztatlan tömege azokat lelkesüléssel fogadta. Utóbb a tizenhét éves absolutismus alatt a szenvedés e lelkesülést meggyőződéssé edzette.

Nincs okunk tehát félni, hogy attól, a mi az 1848-iki törvényekben foglaltatik, a nemzet beleegyezésével hátralépés történjék.

De miután eszerint az alap, melyen állunk, szilárd, mert egy nemzet meggyőződésében gyökerezik, most már, ha majd e törvényeken a szükséges változtatások megtétettek, kötelességünk tovább haladni.

Be kell fejeznünk azon épületet, melynek alapköveit ezrek vére tapasztja össze.

Még, ha mindazt, amit az 1848-iki törvények magokban foglalnak, nemcsak elvben, hanem gyakorlatban is elismerve, életbeléptetve képzeljük, — még az 1848-iki törvények szempontjából nézve is hazai viszonyainkat, nem kételkedhetünk azon, hogy — h á t r a v a g y u n k.

Nincs itt ugyan még ideje annak, hogy az aztán szükséges tovább haladás programját részletezzük. Előbb tisztába kell jönnünk a kormánynyal az 1848-iki törvények, mint hazánk életfeltételei tekintetében, — de azért pillanatra sem szabad felednünk a feladatot, mely aztán vár reánk.

Hogy mikor fog lehetni e törvények változtatását végrehajtani, arról képviselőházunk nyilatkozatai után többé kétségben nem lehetünk.

A képviselőház a jogfolytonosságot követeli.

A két felirat, s azon beszédek után, melyek annak illusztrációjára mondattak, mindaz, amit ez ügy mellett még felhozni lehet, pusztá szószaporítás volna.

A képviselőház 1866. február havi naplóját minden nép a jog és törvényesség katekizmusaként használhatja. Azon ajkokról, melyek a Muzzeum teremében a jogfolytonosság védelmére nyíltak, egy ország beszélt; s az elmondott szavakra egy nemzet áldásra emelt kézzel mondta el az ament.

Ismerjük a választ, mely e leiratok elsejére adott, — és mégsem veszők hitünket a kiegyenlítés szerencsés végbemenetelében.

S midőn a lajtántúli közvéleményt tekintve, látjuk, hogy a jogfolytonosság eszméje még legnagyobb elleneink, a centralisták táborában is naponként nyer proselytákat, — esoda-e ha még bízni tudunk benne, hogy az igazság végre azon helyen is el fog ismertetni, mely épen annak védelmére van hivatva?

Nincs igazuk azoknak, kik gúnyosan emlegetik a magyar vérmes reményeit. Mi is Arkádiában születtünk, az igaz, — de az már régen volt.

Csak át kell gondolni mindazt, a mit e nemzet századokon át szenvedett, midőn a hatalom minden lépten gondoskodott róla, hogy megkeserítse álmainkat, s hozzászoktasson a csalódáshoz, — hogy belássuk, miszerint volt módunk, elfeledni a remélést.

A magyar nem remél többé, hanem számít.

De épen mert számít, biztosabban számíthat a sikerre.

Nem úzzük mi a szív politikáját; nem hivatkozunk a humanításra, az érzelemre, az atyai kegyelemre. Hivatkozunk a száraz jogra s a rideg törvényre, s ha sikert várunk, ezt csak azért tesszük, mert, míg egyrészt. él bennünk az igazság diadaláhozi bizalom, másrészt feltesszük, hogy a hatalom végre át fogja látni saját érdekét.

S ha ezt elfogulatlanul, téveszthetlenül szem előtt tartja, — akkor minden bonyodalom kulcsa meg van találva.

A nemzet s a trón érdeke egy és ugyanaz, — lehet a kettőt egymással mesterségesen ellentétbe állítani, de sohasem anélkül, hogy mindkettő kárát ne vallja.

Van tehát racionális alapja várakozásunknak, — nem az érzelem, hanem az érdek.

Mi őszintén kezet nyújtunk, — de nem alamizsnáért, hanem — kézzorításra; s ha az elfogadtatik, és az 1741-iki idők ismétlődni fognának, Mária Terézia ivadéka tapasztalhatná, hogy e nemzet magyarul is el tudja mondani a „moriatur“-t.

Bízva ügyünk igazságában kezdünk a munkába, és ha az szerencsésen sikerült, akkor teljes lélekkel meghordozhatjuk e hazában a jelszót: előre!

DE BALLAGI GÉZA.

